

NINA • NIKU

FAKTA

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen miljøvernforskning. Stiftelsen har ca. 225 ansatte (1998) og omfatter NINA - Norsk institutt for Naturforskning og NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning. FAKTA-ark gir populariserte sammendrag av publikasjoner fra stiftelsen.

Nr. 22 — 1998

Utgravingene ved Nidarosdomens vestfront:

Aktivitetsspor fra 800/900-tallet

NIKUs rapport om utgravingene ved vestfronten av Nidarosdomen viser at 11 faser kan settes i forbindelse med aktiviteter som er eldre enn selve kirken. De eldste aktivitetssporene er rester av et gårdsanlegg som er datert til sent på 800- eller tidlig på 900-tallet. Tykke avsetninger av klebersteinsflis er relatert til forskjellige byggetrinn ved kirken.

Første spor av bosetting

Denne perioden innbefatter de første definitive spor av bosetting innenfor det undersøkte området. Sporene består hovedsakelig av nedgravinger observert i leirens overflate, og alle er tilsynelatende overlagret av den ekstensive jordhorisonten som definerer den etterfølgende perioden. Hovedtrekkene i de fire fasene i denne perioden er en serie med hovedsakelig øst-vest-orienterte grøfter og gjerder, som man mener er et tidlig system for arealdisponering. I tillegg er to grunne grøfter og tilhørende stolpehull tolket som rester av en bygning.

Gårder i vikingtiden

Disse aktivitetssporene er datert til sent 800- og 900-tall. Omtrent samtidige aktiviteter er registrert ca. 100 meter lenger sør ved utgravingen på Erkebispegården. Det samlede bevis tyder på at området på dette tidspunktet var brukt til organisert bosetting, og det er trolig at grøftene og gjerdene indikerer buskapshold. På grunnlag av dette kan man anta at det har stått én eller flere gårder her i vikingtiden.

Aktiviteter i jernalderen

Mulige jernalderaktiviteter på stedet var representert ved en fossil markoverflate. Tidligere prøver tatt fra en lignende horisont sørvest for domkirken indikerer at området har vært en grasslette med innslag

av korgplanter, nesle og malurt. Av treslag var or vanlig, men det var også innslag av furu, bjørk og tindved. Store konsentrasjoner av trekull i disse prøvene er tolket som indikator på menneskelig aktivitet.

Aktiviteten i denne perioden opphørte

brått da et leirras, som fant sted etter siste del av annet århundre, dekket hele området med et leirlag. Leiren var resultat av flere leirras, og overflaten var enten blitt erodert eller oversvømt av elven i de mellomliggende periodene.

De fattiges kirkegård

Undersøkelsen av 60 graver på en del av kirkegården ved vestfronten av Nidarosdomen, viser at dette trolig har vært en kirkegård for Trondheims fattigste borgere i tiden etter middelalderen. Undersøkelser av knokler støtter denne antagelsen.

MANGE av individene var trolig underernært og sterkt sykdomsbelastet. De hadde en noe høy forventet levealder; disse skjelettene kan derfor sies å representere individer som var ganske godt tilpasset miljøet i ettermiddelalderens Trondheim.

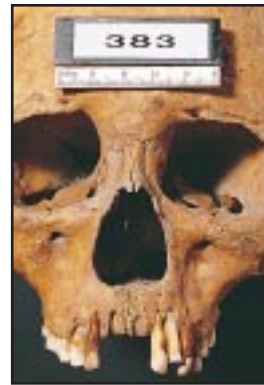
Kroppshøyden hos voksne var generelt lav i utvalget, sammenlignet med gjennomsnittshøyden til dagens nordmenn. Hovedårsak til lav kroppshøyde er vanligvis underernæring og sykdom. Betennelsesreaksjon i beinhinnen på skinnbeinet og misdannelser i tannemaljen kan belaste skjelettet, og disse sykelige forholdene støtte man hyppig på i dette utvalget. Sykdommer som har sammenheng med underernæring, særlig engelsk syke og skjærbuk, tyder på at mange av individene har hatt for dårlig føde. Særlig gjelder dette eldre kvinner.

Infeksjonssykdommer

Forekomsten av bakterielle infeksjoner som

Et av de 60 skjelettene lå slik i kisten.

HUN VAR SPEDALSK:
Denne 25-30 år gamle kvinnen var den eneste blant de 60 skjelettene som hadde lidd av spedalskhet.

spedalskhet, tuberkulose og muligens syfilis tyder på at mange var plaget av infeksjonssykdommer. Skjelettskader som har sammenheng med infeksjoner kan indikere at et individ må ha levd med sykdommen lenge nok til at sykelig lesjon har kunnet utvikle seg. Derfor kan disse skadene tolkes som en indikasjon på at individet har kommet seg etter en infeksjon. Personen levde altså så lenge etter infeksjonen at de sykelige endringene rakk å oppstå. Dette tyder på et effektivt immunsystem.

Lang forventet levetid

Det var omtrent like mange menn (35%) som kvinner (37%) blant de 60 skjelettene, mens kjønn ikke kunne bestemmes for 28%; gravleggingen i denne delen av kirkegården var altså ikke avhengig av kjønn. Derimot spilte dødsalderen en rolle. Andelen av barn og unge i skjelettutvalget er altfor lav; vi må derfor anta at barn vanligvis ble begravet et annet sted.

Individene har hatt en relativt lang forventet levetid - lengre for kvinner enn for menn. Levealderen var 46 år eller mer for minst 34% av befolkningen.

Det begynte på 1000-tallet

DET FINNES arkeologisk belegg for at de første sporene av bebyggelse i nærheten av det undersøkte området stammer fra 600/700-tallet. Det yngste kongsgårdsanlegget fra 1000-tallet skal ha ligget i området.

Dagens Vestfrontplass skal imidlertid sees i lys av det komplekset som begynte å utformes på slutten av 1000-tallet, og som kom til å utgjøres av katedralen og Erkebispegården. Vestfrontplassen ble et naturlig åpent område som den dag i dag forsterker inntrykket av katedralens mektige og rikt utsmykte vestfasade. Plassen ble trolig benyttet til forskjellige religiøse aktiviteter og prosesjoner, og ble krysset av veien mellom erkebiskopens gård og byen, slik det framgår av kart fra 1806 og 1842.

Gravplass for soldater og fattige

Da kirken, og særlig de vestre delene, begynte å forfalle etter reformasjonen, har nok Vestfrontplassens betydning avtatt betraktelig. Fra slutten av 1500-tallet og fram til slutten av 1900-tallet ble plassen benyttet som gravplass for soldater og samfunnets aller fattigste. Først på 1900-tallet, etter å ha tjent som byggeplass, fikk plassen sin tenkte rolle tilbake.

Klebersteinsflis

En eller annen gang i førreformatorisk tid, i alle fall før man begynte å bruke Vestfrontplassen som gravplass, har store deler av plassen vært dekket av klebersteinsflis. Det er vanskelig å vite om dette er håndverksavfall eller stammer fra et bevisst laget gangdekke. Fra samme periode finnes også sotflekker og rivingsmateriale, muligens rester fra oppryddingsarbeidet etter brannen i 1531.

Tettliggende graver

Kort tid etterpå ble området tatt i bruk som gravplass, der gravene har ligget tett. I flere tilfeller later det til at man har benyttet dobbelt- eller flergraver. I den sørlige delen av området ble det mest ekstreme tilfellet funnet; et stort felt synes å ha vært anvendt til en eneste stor massebegravelse. Mye tyder på at det dreier seg om gjenbegraving av likkister fra gravkapellet eller krypten.

En gang på den tid da gravplassen opp-

hørte, eller kort tid senere, har det vært foretatt et enormt nivelleringsarbeid som må ha fjernet veiene og en mengde graver og dessuten må ha påvirket mesteparten av den undersøkte overflaten. Tidligere er det blitt framholdt at senkingen av terrenget i 1848 ikke skulle ha påvirket plassen i særlig grad, men undersøkelser viser at en omfattende nivellering skjedde over hele området på denne tiden.

Restaureringen tar til

Kort tid senere ble restaureringsarbeidet påbegynt. Dette må ha medført et omfattende forarbeid i form av utrenskning av byggemasser og lignende, som hovedsakelig synes å ha havnet på Vestfrontplassen. Her ble de blandet med de tidli-

VESTFRONTPLASSEN: Gravemaskinen står foran kirkens vestfront. Erkebispegården sees øverst til venstre.

gere avsjaktede massene. Under restaureringsarbeidet har det flere ganger vært nødvendig å jevne ut plassen, blant annet for å få en jevn overflate for den skinnegående kranen.

Etter at det meste av vestfrontens restaurering var gjennomført, ble området dekket med sand og klebersteinsflis for å få den gangoverflaten som dekket Vestfrontplassen inntil undersøkelsene ble innledet. Vestfrontplassen var igjen en åpen flate. Ringen var sluttet.

Aktiviteter i middelalderen

AKTIVITETENE i tidlig middelalder er bare registrert i den søndre del av feltet. Det trekket som skiller denne perioden fra den foregående, er mengden av organisk materiale som er til stede i avsetningene.

Trebygning

Perioden begynner med fyllingen av setningen over en grop, og på denne blir en mulig trebygning reist. Etter ødeleggelsen av denne trebygningen, er området blitt planert, og et nytt bygg ser ut til å ha vært reist. Dette er blitt etterfulgt av fornyet dumping og utplanering av området, og reising av et nytt bygg med en annen orientering i den østre del av feltet.

Fjernet bevisst?

Bygningsrestene fra denne perioden er så fragmentariske at det er nesten umulig å tolke dem på et forståelig vis. Det fantes ingen spor av ildsteder i forbindelse med noen av restene, noe som tyder på at de trolig ikke var bolighus. Deres dårlige forfatning kan tyde på at bygningene var fjernet bevisst. Hvis dette området var plassen for ekstensiv kirkelig og kongelig aktivitet, er det mulig at disse bygningene er fjernet bevisst.

Høymiddelalderske aktiviteter

Høymiddelalderen innbefatter hovedsporene av byggeaktivitet for både domkirken og Erkebispegården og er inndelt i seks faser. Beviset består i et antall tykke avsetninger av klebersteinsflis som dekker hele utgravningsområdet. Hovedtrekkene er et stort steinfundament i den sør-østre del av feltet og Vesthuset sør for feltet. Andre strukturer finnes, men deres innbyrdes forhold er mindre sikre. Disse inkluderer en grøft og de minimale restene av andre lineære nedgravninger. Aktivitetene her er datert fra sent 1200- til sent 1300-tall.

Stoffet er hentet fra

NIKU Oppdragsmelding 055

Ian Reed, Jan Kockum, Kate Hughes, Paula Utigard Sandvik:

«Excavations outside the west front of Nidaros Cathedral in Trondheim. Part 1».

«Utgravningene ved Vestfronten av Nidaros domkirke. Del 1».